

LEGE ZARRA (FORUA) IV: GUZTIAK LEIÑARGIAK (NOBLEAK)

Erdi-aroan leiñargia izatea, norberaren eskubideen babesa ziurtatzea zan. Leiñargi zana ez zan oiñazetu edo torturatzen, zergarik ez eban ordaintzen, baiña erritar zeea zanak, karga aundiak eta irain mingarriak jasan bear izaten ebazan.

Ez egoan ba, aldi aretan erritar guztien bardintasunik legearen aun-en.

Foruak sarritan agertzen dau leiñargitasuna Bizkaitar guztiak daukela. Ara zer diñon 1.º atalaren 16n. legeak:

"Beste au be esan eben: Bizkaia Jaunerriak bertakoak diranak, auzokide diranak eta bertan bizi diranak, lur-lauan aiz urietan naiz uri aundian, Enkarterrian naiz Durango-aldean bizi diranak, leinargi ezagunak dirala eta gizon leilargiai dagokiezan eskubide guztiek eukezala".

Ori bein baiño sarriago agertzen da Foruan. Orduan ezin zeitekean guztien bardintasuna iragarri, XVI gizaldi aretan, baiña elburu bardiñera eltzen da erritarrak naiz bertan bizi diranak leiñargi dirala ziurtatuaz.

Leiñargitasun au urteen joanean lortu dan aurrerapena da. Foru zarrean oraindiño ez da agiri ain argi, leiñargiak eta lugiñak ez daukez eskubide bardiñak, naizta bizkaitarrak geienak leiñargiak dirala esan. Baiña burutasun ori barru-barruan egoan eta beste era batera agertzen da: Bizkaia Jaunerrian leiñargiai dagokiezan agiriak sortzea, antxiñako ekanduari jarraituta, debekatuaz.

Leiñargi guztiak izateak ez dau esan gura gizartean eta gizarteko mailletan edo aberastasun-arloan guztiak bardiñak dirala. Giza-maillak badagoz beste toki batzutan lez, baiña iñor ez da beste baten morroi. En1-eskubideetan agertzen da bardintasun ori. Argi agertzen dausku ori Julio Caro Baroja'k: Morroirik ez egoan errietan. Zelan geratzen ziran ba, aberatsak eta txiroak, ugazabak eta alokariak? Ori ez zan agertzen erri-eskubideetan, eta ez da gitxi:

Bizkaian asko maite zan leiñargitasun au eta onen alde burruka aundiak egin ziran. Juan Garcia batek liburu bat idatzi eban eta liburu orretan bizkaitarren leiñargitasuna ez zala antxiñako eskubidea esan eban. Jaunerriak Erregearen aurrera egin eban gora-deia eta II Felipe'k 1.590n. urteko eskutitz baten liburu ori batzeko eta eraso dauken zatiak kendu edo zuzentzeko" agindu eban.

ONDORENAK

Lenengo ondorena esku-lanaren duintasuna aintzat artzea izan zan, otsein-lana esaten jakona be bai. Olako lanak ez dira iñoz artu zapalkuntza edo duintasunik-eza ba-lebe lez.

Gaiñera leiñargitasunak beste iru ondoren oneik ekarri ebazan:

1.ª Zergetatik aske izatea. Baiña orrek ez dau esan gura forudunak ez dauala ezer ordaindu bear. Ori txarto ulertzea litzake. Beste zergak kendu arren, forudunak ezarrita dagozan zentsoak ordaindu bear dauz bere jabetasunak kontuan dirala eta 16 diru zar egiten dauan burdinkintal bakotxagaitik. Gaiñera Bizkaia'k barruko zaintzaren eraketak ordaindu bear ebazan, esaterako bideak eta etxe-egiteak. Bizkaia'ren kontura egin zan, adibidez, Pankorbo'ra bide zabala. Geiago ordaindiño, Kanpotik etorten ziran diru-eskeak, erregearen aginduz geienetan, forubaimena lortu bear eben. Sarritan emoten jakoz erregeari izkilluak, gudariak, itxas-ontziak, eta dirua, baiña beti Batzar Nagusietan baimena lortuta. Foruak ez dau esan gura Bizkaia'k ez dauala ordaintzen, legezkoa dan ala ez erabagita gero ordaintzen dauala baiño.

2.ª Gudaritza be antzeko arazoa da, baldintza batzuk bear dira gudariak jaunerritik kanpora joan bear izateko: Laiñargia ezin beartu lei gudaritzara joateko, saria ordainduta izan ezik. Malato zugatzera arte jarraitu bear dauto jaunari gudari lez eta doan, baiña andik aurrera aurretiaz saria ordaindu bear jako. Mendietatik onantza ba'da gudalekua ille biko saria eta mendietatik arantza ba'da, iru illebetekoa.

Malato zugatza Luiando errian egoan. Zugatz orretan sartzen eben espatea bizkaitarrak eta ainbeste espata sartu ondoren, zugatza maillatuta geratu zan, ori esan nai dau erromantzezko "maleatus" itzak, mailluaz jota. Zugatz ori, jakiña, urteen joanean il egin zan eta orain kurutze bat dago zugatza egoan tokian. Kurutze au 1.730n. urtean ipiñi eben. Zugatz onen kondaira Arrigorriaga'n izan zan gudalditik dator. Kondairazko lenengo Jauna, Lope Fortun izan ei zan (Jaun Zuri) eta onek Bizkai'ko gudarien nagusi lez Leon'go erregea azpiratu eban gudaldi odoltsu baten ondoren eta toki areri Arrigorriaga ipiñi eutsoen izena, ango arriak odolez gorrituta geratu ziralako. Luiando'ra arte ekarri ebezan Leon'darrak aurrean eta an II Ordoño erregeari joaten itzi eutsoen barriro ez etortekotan, oso makal ikusi ebelako. Eta zugatza espateagaz jo eta an amaitzen zala eraso esan ei eban Jaun Zuriak. Ortze ipiñi ei eban Jaun Zuriak berak Bizkaia'ren egoaldeko muga.

3.ª Bizkai'tarrak, edozelako errua leporatu arren, iñok ezin eikezan oiñazetu (torturatu) edo berari oñazezemaiak egin. Erdi-Aroan oiñazeak ikaragarrik izaten ziran, batez be egia erason eta esan-azoteko. Gaur be badagoz olako jokabide ankerrak. Ori bizkaiatarrai egitea galazota egoan, berton naiz kanpoan, leiñargiak ziralako. Beste leku batzutan be leiñargiak ez ziran oiñazetuak izateak, erritar zeeak bai.

Olazar'tar Martin'ek